

Bolalar san'at maktablarida xalq musiqasi orqali estetik ongni rivojlantirish

Nargiza Murodilloyevna Aslonova
Buxoro xalqaro universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalar san'at maktablarida xalq musiqasi orqali estetik ongni rivojlantirish masalasi yoritiladi. Xalq musiqasi milliy madaniyatning ajralmas qismi sifatida nafaqat san'atiy didni, balki hissiy va ma'naviy tafakkurni shakllantirishda muhim vosita ekanligi tadqiq etiladi. Maqolada bolalarning yosh xususiyatlari, musiqiy qobiliyati va didni rivojlantirish metodikasi asosida xalq musiqasi darslarida qo'llaniladigan samarali usullar ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, tinglash, ijro, tahlil va jamoaviy faoliyat orqali estetik idrokni mustahkamlash yo'llari tavsiflanadi. Tadqiqot natijalari xalq musiqasi asosida ta'lim jarayonini boyitish, bolalarda san'atga bo'lgan qiziqish va estetik ongi shakllantirishda amaliy tavsiyalar berish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: bolalar, san'at maktabi, xalq musiqasi, estetik ong, estetik tarbiya, did, pedagogika, ijro, tinglash, tahlil, jamoaviy faoliyat

Development of aesthetic consciousness through folk music in children's art schools

Nargiza Murodillovna Aslonova
Bukhara International University

Abstract: This article discusses the issue of developing aesthetic consciousness through folk music in children's art schools. It is studied that folk music, as an integral part of national culture, is an important tool in the formation of not only artistic taste, but also emotional and spiritual thinking. The article considers effective methods used in folk music lessons based on the age characteristics of children, musical abilities and taste development methodology. At the same time, it describes ways to strengthen aesthetic perception through listening, performance, analysis and collective activity. The results of the study allow us to enrich the educational process based on folk music, to give practical recommendations for the formation of interest in art and aesthetic consciousness in children.

Keywords: children, art school, folk music, aesthetic consciousness, aesthetic education, taste, pedagogy, performance, listening, analysis, collective activity

Kirish. Estetik ong bolalar shaxsiyatini shakllantirishda muhim komponent hisoblanadi. Bugungi ta'lim jarayonida bolalar san'at maktablarida estetik ongni rivojlantirish nafaqat musiqiy qobiliyatni, balki hissiy, ma'naviy va madaniy jihatlarni ham rivojlantiradi. Xalq musiqasi milliy meros sifatida bolalarga go'zallikni idrok etish, hissiyotlarni uyg'otish va milliy qadriyatlarni anglash imkoniyatini beradi. Shu bois san'at maktablarida xalq musiqasidan foydalangan holda estetik tarbiyani shakllantirish pedagogik jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi. Mazkur maqolada xalq musiqasi vositasida bolalarda estetik ongni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari, shuningdek samarali metodik yondashuvlar yoritiladi. Tadqiqot natijalari ta'lim jarayonini boyitish, bolalarda san'atga qiziqishni oshirish va ularning badiiy didini shakllantirishda qo'llaniladi.

I bob. Bolalar san'at maktablarida xalq musiqasining estetik ongni rivojlantirishdagi ahamiyati

Bolalar san'at maktablarida estetik ongni shakllantirish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Estetik ong - bu shaxsning san'atni idrok etish, badiiy go'zallikni sezish va baholash qobiliyatidir. Ayniqsa, bolalik davrida shakllanadigan estetik ong butun hayot davomida san'atga bo'lgan munosabat, badiiy did va madaniy qadriyatlarga hurmatni belgilaydi. Shu nuqtai nazardan, xalq musiqasi san'at maktablarida bolalarga estetik ongni rivojlantirishning samarali vositasi sifatida xizmat qiladi. Xalq musiqasi asrlar davomida shakllangan milliy madaniyatning ajralmas qismi bo'lib, u nafaqat estetik zavq berish, balki tarbiyaviy va ma'naviy qadriyatlarni yetkazish imkoniyatiga ega.

Xalq musiqasining bolalarning estetik ongini shakllantirishdagi ahamiyati uning tabiiy, soddaligi va hayotiy mazmunida namoyon bo'ladi. Bolalar tabiatan soddalik va samimiyatni his qiladigan yoshda bo'lgani sababli, xalq kuy-qo'shiqlari ularning hissiy olamiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Masalan, quvnoq mehnat qo'shiqlari bolalarda faollik va ijodiy qiziqish uyg'otadi, sokin lirik qo'shiqlar esa ularning hissiy sezgirligini rivojlantiradi. Shu bilan birga, xalq musiqasi bolalarga ritm, ohang va temp kabi musiqiy elementlarni tabiiy ravishda anglash imkonini beradi. Bu esa ularning musiqiy tafakkurini va estetik sezgirligini rivojlantiradi.

San'at maktablarida xalq musiqasini o'rganish jarayonida bolalarning estetik ongini rivojlantirishda bir nechta pedagogik vositalardan foydalanish mumkin. Tinglash metodi eng asosiy va samarali vositalardan biri hisoblanadi. Musiqani tinglash jarayonida bolalar ohang, ritm va tempni sezadi, asardagi kayfiyat va hissiy obrazlarni idrok etadi. Tinglash jarayoni faqat passiv eshitish bilan cheklanmasligi, balki asarni tushunish, uni his etish va baholashga yo'naltirilishi muhimdir. Shu maqsadda o'qituvchi tinglash jarayonida savol-javob, musiqiy vaziyatni muhokama qilish yoki asar kayfiyatini tasvirlash kabi metodlardan foydalanadi.

Ijro etish metodi bolalarning estetik ongini shakllantirishda ikkinchi muhim vositadir. Bolalar xalq qo'shiqlarini kuylash, cholg'u asboblari bilan ijro etish orqali musiqaning ohangiy go'zalligi va badiiy mazmunini o'zlashtiradi. Ijro jarayoni bolalarda musiqa bilan faol ishlash, hissiy ifodani to'g'ri yetkazish va estetik baholash qobiliyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, ansambl va jamoaviy ijro metodi bolalarni bir-birini tinglash, uyg'unlikni his qilish va umumiy badiiy natijaga erishish ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu esa estetik ongning ijtimoiy va hamjihatlik jihatini ham rivojlantiradi.

Xalq musiqasining pedagogik mazmuni ham bolalar estetik ongini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ko'plab xalq qo'shiqlarida axloqiy va tarbiyaviy g'oyalar, masalan, mehnatsevarlik, do'stlik, ota-onaga hurmat, vatanparvarlik ifodalanadi. Ushbu g'oyalar musiqiy obrazlar orqali bolalar ongiga tabiiy ravishda singadi. Shu tarzda, estetik ong shakllanishi bilan birga axloqiy va madaniy qadriyatlar ham mustahkamlanadi. Bu jarayon bolalarni faqat san'atga bo'lgan qiziqish bilan cheklab qolmay, ularni ma'naviy va madaniy jihatdan boyitadi.

Bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olish ham estetik ongni rivojlantirishda muhimdir. Kichik yoshdagi bolalar ko'proq hissiy tajribaga tayanadi, ular uchun oddiy va soddalashtirilgan xalq qo'shiqlari mos keladi. O'smir yoshidagi bolalar esa murakkabroq ritmik va melodik strukturani idrok eta boshlaydi. Shu sababli san'at maktablarida xalq musiqasini o'rganish jarayoni bosqichma-bosqich tashkil etilishi lozim, bunda yosh va individual xususiyatlar hisobga olinadi. Pedagogik yondashuv moslashtirilgan bo'lsa, estetik ong samarali rivojlanadi va badiiy did shakllanadi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida xalq musiqasini o'rgatishda interfaol metodlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo'llanilishi samaradorlikni oshiradi. Masalan, audio va video yozuvlar orqali turli ijro variantlarini tinglash, xalq ijrochilarining chiqishlarini ko'rish bolalarning estetik ongini kengaytiradi. Shu bilan birga, interfaol mashg'ulotlar bolalarning faol ishtirokini ta'minlab, musiqiy idrokni yanada mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytganda, bolalar san'at maktablarida xalq musiqasi estetik ongni rivojlantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Tinglash, ijro, tahlil va jamoaviy faoliyat orqali bolalar musiqaning badiiy go'zalligi va tarbiyaviy mazmunini o'zlashtiradi, estetik idrok va did shakllanadi. Shu bilan birga, xalq musiqasi bolalarda milliy qadriyatlarni anglash, hissiy sezgirlik va ijodiy qobiliyatni rivojlantirish imkonini beradi. Shu sababli, xalq musiqasi asosida estetik ongni rivojlantirish metodikasini tizimli joriy etish san'at maktablaridagi ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lishi kerak.

II bob. Xalq musiqasi orqali bolalarda estetik ongni rivojlantirish metodikasi

Bolalar san'at maktablarida estetik ongni rivojlantirish jarayoni puxta rejalashtirilgan va tizimli pedagogik faoliyatni talab qiladi. Ushbu jarayon nafaqat

bolalarning musiqiy qobiliyatini oshirish, balki ularning hissiy, badiiy va ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishga xizmat qiladi. Xalq musiqasi bu jarayonda eng samarali vositalardan biri hisoblanadi, chunki u milliy madaniyat, tarix va hissiy tajriba bilan bog'langan bo'lib, bolalarda tabiiy estetik idrokni uyg'otadi.

Estetik ongni shakllantirish metodlaridan biri - tinglash metodidir. Xalq musiqasini tinglash jarayoni faqat passiv eshitish bilan cheklanmay, balki maqsadli, tahliliy va hissiy idrokni rivojlantirishga yo'naltirilishi lozim. Masalan, darsda bolalarga quvnoq marosim qo'shiqlari va sokin lirik qo'shiqlar navbatma-navbat tinglatiladi. Tinglash jarayonida bolalardan asar kayfiyati, ritm xususiyatlari, melodik tuzilishi va hissiy obrazlar haqida fikr bildirish so'raladi. Shu tarzda bolalar musiqani faqat eshitish bilan cheklanmay, uni his etish va estetik jihatdan baholashga o'rganadi.

Ikkinchi metod - ijro etish metodi. Bolalar xalq qo'shiqlarini kuylash, cholg'u asboblariida ijro etish jarayonida musiqaning badiiy go'zalligi va ma'nosini chuqurroq idrok etadi. Ijro jarayoni bolalarga musiqiy ifodani his qilish, ritm va ohangni uyg'unlashtirish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu bilan birga, ansambl va jamoaviy ijro bolalarda uyg'unlikni his qilish, bir-birini tinglash va umumiy badiiy natijaga erishish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu esa estetik ongning nafaqat individual, balki ijtimoiy komponentini ham mustahkamlaydi.

Tahlil metodi ham estetik ongni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Bolalarga xalq qo'shiqlarining mazmuni, ritmik va melodik xususiyatlarini tahlil qilish taklif etiladi. Masalan, biror qo'shiqni tinglaganidan so'ng bolalar ohang xarakteri, ritm, kayfiyat va asardagi tarbiyaviy g'oyalarni aniqlaydi. Shu tarzda bolalar musiqani faqat estetik zavq olish vositasi sifatida emas, balki ma'noni anglash va baholash vositasi sifatida ham qabul qiladi. Tahlil metodi bolalarda musiqiy tafakkur va tanqidiy baholash qobiliyatini shakllantiradi.

Suhbat va muhokama metodi esa bolalarning estetik ongini yanada chuqurlashtirishga xizmat qiladi. Tinglangan yoki ijro etilgan asar yuzasidan fikr almashish bolalarning musiqiy idrokini boyitadi va mustaqil mushohada yuritish qobiliyatini rivojlantiradi. Shu jarayonda bolalar o'z his-tuyg'ularini ifodalashni, boshqalarning fikrini tinglashni va hurmat qilishni o'rganadi. Bu esa estetik ongni shakllantirish bilan bir qatorda ijtimoiy ko'nikmalarni ham rivojlantiradi.

Individual yondashuv estetik ongni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Har bir bolaning musiqiy qobiliyati, didi va qiziqishi turlicha bo'ladi. Shu sababli o'qituvchi bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olib darsni tashkil qilishi kerak. Masalan, ijroga moyil bolalar ko'proq amaliy mashg'ulotlarga jalb qilinsa, tinglashga qiziqqan bolalar esa tahlil va suhbat orqali faol ishtirok etadi. Bu yondashuv bolalarning estetik ongini samarali rivojlantirishga yordam beradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni xalq musiqasi ta'limiga tatbiq etish ham metodik jihatdan muhimdir. Audio va video yozuvlar, multimedia taqdimotlar va

interfaol mashg'ulotlar bolalarning xalq musiqasi namunalarini turli ijro variantlarida tinglashiga imkon beradi. Shu orqali bolalar asarning badiiy jihatlarini chuqurroq anglaydi va estetik idrokini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, texnologiyalar yordamida bolalar o'z ijodiy loyihalarini yaratish, turli musiqiy janrlarni solishtirish va ijro variantlarini taqqoslash imkoniga ega bo'ladi.

Xalq musiqasi asosida estetik ongni rivojlantirish jarayonida darsdan tashqari faoliyatlar ham muhim rol o'ynaydi. Masalan, musiqiy kechalar, xalq qo'shiqlari festival va ko'riklari bolalarning ijodiy faolligini rag'batlantiradi. Ushbu tadbirlar bolalarda san'atga bo'lgan qiziqish, sahna madaniyati va badiiy didni rivojlantirish imkoniyatini yaratadi. Shu bilan birga, bolalar o'z ijodiy natijalarini namoyish etib, estetik baholash qobiliyatini mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytganda, bolalarda estetik ongni rivojlantirish jarayoni xalq musiqasining metodik imkoniyatlarini samarali qo'llash orqali amalga oshiriladi. Tinglash, ijro, tahlil, suhbat va jamoaviy faoliyat orqali bolalar musiqaning badiiy go'zalligi va mazmunini idrok etadi, estetik did shakllanadi va milliy qadriyatlarni anglash imkoniga ega bo'ladi. Shu bois san'at maktablarida xalq musiqasi asosida estetik ongni rivojlantirish pedagogik jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi va uni tizimli, metodik asosda olib borish zarur.

Xulosa. Bolalar san'at maktablarida xalq musiqasi orqali estetik ongni rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning dolzarb yo'nalishlaridan biridir. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, xalq musiqasi bolalarning estetik idrokini shakllantirishda nafaqat badiiy did, balki hissiy, ma'naviy va ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Shu bilan birga, xalq musiqasi milliy madaniyatning ajralmas qismi bo'lib, bolalarda milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik, ota-onaga hurmat, do'stlik va mehnatsevarlik kabi axloqiy qadriyatlarni shakllantirish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, xalq musiqasi vositasida estetik ongni rivojlantirish jarayoni bir qator pedagogik shartlarni talab qiladi. Avvalo, darslarda tinglash, ijro, tahlil va jamoaviy faoliyat metodlarining uyg'un ishlatilishi zarur. Tinglash jarayonida bolalar musiqaning ritm, ohang va kayfiyatini idrok etadi, ijro jarayonida esa o'z hissiy ifodasini rivojlantiradi va badiiy tasavvurlarini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, tahlil va suhbat orqali bolalar asarning badiiy va tarbiyaviy mazmunini chuqurroq anglaydi, estetik baholash va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini egallaydi.

Estetik ongni shakllantirish jarayonining samaradorligi o'qituvchining kasbiy mahorati, ijodiy yondashuvi va pedagogik tajribasiga ham bog'liqdir. Musiqa o'qituvchisi bolalarni turli xil musiqiy faoliyatga jalb qilishi, ularning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda mashg'ulotlarni tashkil etishi lozim.

Shu tarzda bolalar o'z qobiliyati va qiziqishlariga moslashgan faoliyat orqali estetik ongni rivojlantiradi, musiqiy tafakkur va badiiy did shakllantiradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanish xalq musiqasi asosida estetik ongni shakllantirish jarayonini yanada boyitadi. Audio va video materiallar, interfaol mashg'ulotlar, onlayn resurslar bolalarga turli ijro uslublari va talqinlarini solishtirish imkonini beradi. Shu orqali bolalar musiqa badiiy xususiyatlarini chuqurroq anglaydi, estetik idrokini kengaytiradi va ijodiy tafakkurini rivojlantiradi. Shu bilan birga, darsdan tashqari musiqiy kechalar, festival va ko'riklar bolalarning ijodiy faolligini rag'batlantiradi, sahna madaniyati va musiqiy estetik baholash qobiliyatini mustahkamlaydi.

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, xalq musiqasi orqali estetik ongni rivojlantirish jarayoni nafaqat musiqiy qobiliyatni, balki bolalarning hissiy sezgirligi, ijtimoiy ko'nikmalari, badiiy didi va axloqiy qadriyatlarini birgalikda rivojlantiradi. Bu esa bolalarni barkamol shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Shu bois xalq musiqasi san'at maktablarida estetik tarbiyaning ajralmas qismi sifatida tizimli va metodik asosda qo'llanilishi lozim.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, bolalarda estetik ongni shakllantirish zamonaviy musiqa ta'limining ustuvor vazifalaridan biri bo'lib, xalq musiqasining badiiy va tarbiyaviy imkoniyatlaridan samarali foydalanish bu jarayonni yanada boyitadi. Dars va darsdan tashqari faoliyatlarning uyg'unligi, individual yondashuv, o'qituvchining ijodiy yondashuvi hamda zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali bolalarda estetik idrok va musiqiy tafakkur shakllanadi. Shu bilan birga, milliy madaniyatga hurmat, hissiy sezgirlik va ijodiy qobiliyatlar rivojlanadi. Shu sababli xalq musiqasi asosida estetik ongni rivojlantirish metodikasi san'at maktablaridagi musiqa ta'limining samaradorligini oshirish va barkamol shaxsni tarbiyalashga xizmat qiluvchi muhim vosita hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Холиков К.Б. Звукообразование, вокально-хоровые навыки, дикция—совокупность правильного пения. Science and Education 3 (2), 1175-1180
2. Холиков К.Б. Направляющие основы методики для педагогов и студентов музыкально эстетическая развития детей в садике. Science and Education 3 (2), 1233-1239
3. Холиков К.Б. Организация учебного сотрудничества в процессе обучения теории музыки младших школьников. Science and Education 4 (7), 363-370
4. Холиков К.Б. Обязанности миелина, о левом и правом пороге миелина. Science and Education 5 (2), 33-44
5. Холиков К.Б. Главная цель системы нейрона к направлению внимания на соединение избирательного внимания. Science and Education 2 (1), 37 - 44

6. Холиков К.Б. Рациональные решения мозга в ассоциативной лобной доле при разучивании классической музыки. *Science and Education* 6 (1), 42-48
7. Холиков К.Б. Приятного и болезненного прикосновения классической музыки гипоталамусу в орбитофронтальной и поясной коре человека. *Science and Education* 6 (1), 35-41
8. Холиков К.Б. Классические, этические и моральные дилеммы музыки философии воздействия в психофизиологии. *Science and Education* 6 (1), 163-168
9. Холиков К.Б. Философия особого вида умозаключений с условными и разделительными дизъюнктивными посылками. *Science and Education* 6 (1), 169-174
10. Холиков К.Б. Методы исследования через магнитоэнцефалограммы и электроэнцефалограммы психофизиологии в музыке. *Science and Education* 6 (1), 15-20
11. Холиков К.Б. Оценка индивидуальных возможностей по музыке и музыкальных интересов школьника. *Science and Education* 4 (7), 327-331
12. Холиков К.Б. Особенности работы педагога с младшими школьниками по направлению музыки. *Science and Education* 4 (7), 320-326
13. Холиков К.Б. Особенности организации самостоятельной работы студентов при овладении курсом методики музыкального образования. *Science and Education* 4 (7), 371-377
14. Холиков К.Б. Образование новых клеток головного мозга: распознавание и уничтожение злокачественных клеток, роль эффекторной клетки. *Science and Education* 6 (1), 57-64
15. Холиков К.Б. Компонент технологии обучения как средство повышения мотивации изучения музыки на среднем этапе общеобразовательной школы. *Science and Education* 4 (9), 228-235
16. Холиков К.Б. Метод динамических адаптации студентов музыкантов к учебному плану в общеобразовательной школе. *Science and Education* 4 (7), 390-395
17. Холиков К.Б. Психофизиологическая перестройка нейрона во время изучения музыкального произведения. *Science and Education* 5 (6), 123-128
18. Холиков К.Б. Механизмы взаимодействия между психическими и нейронными состояниями. *Science and Education* 5 (6), 178-184
19. Холиков К.Б. Процесс исследования разными методами высшей нервной деятельности. *Science and Education* 5 (11), 113-118
20. Холиков К.Б. Сложная многоголосная музыка и пластичность мозга в смещенном одних структур мозга относительно других. *Science and Education* 6 (1), 148-153

21. Холиков К.Б. Поликомилойиды генератор музыкального воспроизводимости пианиста в психофизиологии. Science and Education 6 (1), 134-141
22. Холиков К.Б. Специальные приёмы обучение изучения обмена калия и натрия в пороге мембраны Шванье. Science and Education 5 (12), 69-74
23. Холиков К.Б. Вспомогательные клетки нервной ткани и действия периферических нервов в Шванновском клетке. Science and Education 5 (12), 99-104
24. Холиков К.Б. Интеграция поликомилойидов в области психофизиологии процесс объединения частей в целое. Science and Education 5 (12), 75-80
25. Холиков К.Б. Расчет психофизиологии по теория методом фильтрации внимания. Science and Education 5 (12), 55-61
26. Холиков К.Б. Распределитель стимулятора рефлекторной дуги ответ на информации полученного от источника аксонов и дендритов Science and Education 5 (12), 113-119
27. Холиков К.Б. Переживание генератора мозга, вырабатывающий негармонические электрические колебания (импульсы) энергии нейронов. Science and Education 5 (12), 105-112
28. Холиков К.Б. Miyelin tizimidagi virus himoyachilari haqida. Science and Education 5 (12), 17-23
29. Холиков К.Б. Ионларнинг микдорий ўзгаришининг сифат ўзгариши реакциясидаги психофизиологик қонуниятлар теоремаси. Science and Education 5 (12), 89-98
30. Холиков К.Б. Психофизиологияда калий ва натрий ионларининг “бирлик” ҳамда “карама қарши кураш” қонуни. Science and Education 5 (12), 81-88